

Dokumentum az államvédelmi tisztképzés megindításáról, 1948

A politikai rendőrség megszervezése az Ideiglenes Nemzeti Kormány első intézkedései közé tartozott. Az 1944. december 28-án tartott ülésen Erdei Ferenc belügyminiszter tájékoztatta minisztertársait a szovjet hadsereg vezetőivel ezzel kapcsolatban folytatott tárgyalásokról: „Erdei közli, hogy Kuznyecov¹ helyettesével folytatott a közbiztonság és a közrend érdekében megbeszéléseket. Neki a közönséges bűncselekményekre, illetve az azokkal szembeni eljárásra vonatkozólag semmi észrevétele nem volt. Annál többet tárgyaltak a politikai rendészetről, amellyel összefüggésben több általános tanácsot és javaslatot tett. Fölvetette a kérdést, hogy mi az orosz parancsnokságnak az álláspontja a közrendészeti szervek felfegyverkezését és hatáskörét illetően. Kijelentette, hogy a helyi hatóságoknak általános rendelkezést fognak kiadni, amihez azonban szükséges, hogy mi készítsünk el egy tervet. A terv elkészítésének egyik jelenleg leküzdhetetlen akadálya, hogy szakember nem áll rendelkezésre.”² Péter Gábor 1945 áprilisában Rákosi Mátyás számára készített beszámolójában a politikai rendőrségi munka megszervezésének nehézségeit számba véve legfőbb problémaként szintén a rendelkezésükre álló alkalmas emberek kis létszámára hivatkozott. Amint beszámolójából kiderül, a létszámhiányt a korábbi nyomozói állomány kényszerű elbocsátása okozta: „Ez természetes is, hiszen a régi emberekből éppen célkitűzéseink miatt senkit át nem vehettünk, a munkatársak megválasztásánál pedig elsősorban a megbízhatóságot és inkább a fejlődőképességet, mint a szakképzettséget kellett szem előtt tartanom. (Azóta szakembereink tudásukat rendszeres oktatás útján átadják, illetve átadták a többieknek, akik a legnagyobb lendülettel és szorgalommal végzik a nekik kiosztott munkát.)”³

A csendőrség feloszlításáról és az új államrendőrség megszervezéséről az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. május 10-én kiadott 1.690/1945. M.E. sz. rendelete határozott. A jogszabály értelmében a megyei és a városi főkapitányságokon, valamint a városi és járási kapitányságokon is megalakultak a politikai rendészeti osztályok.⁴ A politikai rendőrség két különálló szervezeti egységre tagolódott: Péter Gábor vezetésével a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát, illetve Tömpe András vezetése alatt a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát hozták létre. Az 1.700/1945. M.E. sz. rendelet a belügyminiszter által kijelölt különleges alakulatok sorában már tanosztályok felállításáról is említést tett.⁵ Egyúttal arról intézkedett, hogy „(1) A kinevezett személyek 1947. évi június hó 30-ig a Belügyminiszter által külön rendeletben szabályozandó tanfolyamot kötelesek elvégezni, és az előírt vizsgát letenni. (2) Amennyiben az előző bekezdés szerint érintett rendőriskolát, illetve detektíviskolát az arra kötelezett személy az előírt határidőig és módon el nem végezné, állásából saját maga és hozzátartozói ellátási igényeinek elvonásával minden kártérítés nélkül elbocsájtandó.”⁶

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete szerint a Magyar Államrendőrség testületébe a Magyar Nemzetgyűlésben képviselt bármely politikai párt tagja bekerülhetett.⁷ Az államvédelmi szervek káderállományába a tömegszervezetek, például a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége, a Szakmunkás és Ifjómunkás Tanoncmozgalom, a szakszervezetek, a Hadifogolyiroda és a Magyar Szabadságharcos Szövetség ajánlásai és javaslatai, valamint egyéni kérelmek nyomán is történtek felvételek.⁸ Ugyanakkor az ÁVH X/2. (Tájékoztatási) Osztály vezetője, Szendi György államvédelmi őrnagy⁹ számára 1950. december 9-én készült áttekintés arról számol be, hogy már az 1945-ös év során két nagyobb rostálást tartottak. Júniusban öt részletben 170, decemberben további 43 főt bocsátottak el a testulettől. A lemondásokat is beleszámítva az év során összesen 612 fő távozására került sor. A nagymérvű fluktuáció okát a feljegyzés készítője azzal magyarázta, hogy „a kerületi csoportvezetők öntevékenyen, megfelelő ellenőrzés nélkül vettek fel nagyobb számban nem megfelelő embereket.”¹⁰ Az eufemisztikus „nem

megfelelő” minősítéssel egyfelől a fegyelmi ügyekre utaltak, a tömeges személycserékhez azonban feltehetően a Magyar Kommunista Párt befolyásának megnövekedése, a politikai rendőrség pártirányítás alá vonása is nagyban hozzájárult. A vidéki és a központi egységek 1945. március 19-i együttes létszámát alapul véve, amely összesen 182 fő volt, s amelyből júniusban 170-et elbocsátottak, jól látható, hogy gyakorlatilag teljes személycserét hajtottak végre. A helyükre felvett állomány soraiban az év második felében is feltűnően nagy volt a fluktuáció, az 1945-ös év során mindösszesen 612 fő távozására került sor.¹¹ A régi tagok helyét újakkal töltötték fel – részben a rendvédelmi szervek más szolgálati egységeinek állományából –, így 1946 októberében már 1635 személyre rúgott a testület létszáma, akik közül 790 fő a központban, 845 fő a vidéki osztályokon teljesített szolgálatot. Mivel az államvédelmi szervezet vidéki és budapesti osztályait 1946. október 4-én egyesítették,¹² a közölt adatok nagy valószínűséggel már a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályára vonatkoznak. Három évvel később, 1949. december 31-én, az önálló Államvédelmi Hatóság megalakításakor 9233 fő állt a Hatóság rendelkezésére, vagyis az állomány létszáma az évtized végére az eredeti létszám ötvenszeresére duzzadt.¹³

A káderállományba felvett fiatal, „fejlődőképes”, ideológiailag megbízható, ám meglehetősen alacsony iskolai végzettségű embereket szakmailag is fel kellett készíteni a rájuk váró feladatra. Rákosi 1945 márciusában Moszkvába írott jelentésében a következőképpen jellemzi az újonnan kinevezett rendőrségi vezetők szakmai színvonalát: „[...] bár Budapest és a nagyvárosok rendőrkapitányai párttagok, de valamennyi kivétel nélkül kezdő és amateur [sic!]. Nem tudom a helyzetet jobban jellemezni, mint azzal, hogy a budapesti politikai rendőrség vezetőit én próbáltam kioktatni a nyomozás és a vallatás kezdő alapelveinek halvány segédfogalmaira.”¹⁴ Az alsóbb szintű politikai nyomozó tanfolyamok megindításáról Péter Gábor Erdei Ferencnek írott 1945. július 11-i jelentéséből értesülünk, amelyben a politikai rendőrség vezetője arról számolt be, hogy folyó hó 1-jével a Politikai Rendészeti Osztály nyomozói részére megindított egy „Politikai nyomozói szaktanfolyamot”. Az egy hónap időtartamú, két egymást követő hónapban megrendezett tanfolyamot 1945 júliusában és augusztusában tartották. Az előzetes tervek szerint a tanfolyamok az öttagú vizsgabizottság előtt leteendő szakvizsgával fejeződtek be. A vizsgabizottság elnökét a Belügyminisztérium delegálta, tagjai a Főkapitányság fogalmazásszakbeli rendőrtisztviselője, egy, a Detektívőrnökség által kiküldött, magasabb szolgálati beosztásban lévő detektív, a Politikai Rendészeti Osztály osztályvezető-helyettese, valamint a Politikai Rendészeti Osztály II. (Fogalmazói) alosztályának vezetője voltak.¹⁵ A vidéki politikai rendőrség 1945. október 1–3. között megrendezett konferenciáján Bíró Béla rendőrezredes előadásában – a Magyar Államrendőrség felállításáról szóló 1.700/1945. M.E. sz. rendelet 19. §-ára való hivatkozással – újból hangot kapott egy két-három hetes tanfolyamokat indító Központi Politikai Tanosztály felállításának sürgető feladata: „Mi addig is anyagot fogunk szétküldeni a politikai osztályok részére a most folyó tanfolyamról, és tervbe vettük az előkészítő tanfolyamok megszervezését. Ezt úgy fogjuk megoldani, hogy minden főkapitányságról behívunk egy embert két-három hétre, és ha ezek hazamennek, ismertetik az itt kapott anyagot. Azonkívül természetesen az állandó tanfolyamra igyekszünk minél több embert behívni. Ez a tanulás azért is szükséges, mert végleges kinevezéshez rendeletben meghatározott vizsgát kell tenni.”¹⁶ A tervezett tanfolyamok tematikájában az általános büntetőjogi és kriminalisztikai tantárgyak mellett a „politikai bűnözők” nyilvántartásával és az általános politikai nyilvántartással kapcsolatos tudnivalók – „olyan egyénekről, akikkel a politikai rendőrségnek dolga lesz vagy lehet” – is helyet kaptak.¹⁷ A rá következő két évben nem folyt államvédelmi jellegű szervezett oktatás. A rendőrségi gyakorlatot követve az állomány tagjai a napi munka mellett néhány hetes tanfolyamon vettek részt, ott sajátították el az általános rendőri munkához szükséges alapvető ismereteket.¹⁸

Az 1945–1948 között folyó államvédelmi képzés adatait a Dzerzsinszkij Tisztképző Iskola megszervezése kapcsán a Szendi György államvédelmi őrnagy számára készített jelentés tekinti át. Összeállítója, Kónya József államvédelmi százados az alábbiakban foglalta össze az államvédelmi szakoktatás formáit: „1945-től 1948-ig a Hatóságon szervezett kiképzés, tervszerű oktatás lényegében nem volt. 1945-ben nyomozói

tájékoztató tanfolyamok voltak a Hatóságon (a rendes napi munka ellátása mellett), amelyet az összes akkori nyomozók elvégeztek. Ugyancsak voltak tájékoztató tanfolyamok 1946-ban is a nyomozók részére (létszámadatok nem állnak rendelkezésre). 1945–1946-ban a Hatóság beosztottjainak egy része elvégezte a Főkapitányság által rendezett fogalmazói tanfolyamot, irodai ügyviteli tanfolyamot, rendőrtiszti tájékoztató tanfolyamot, rendőrorvosi tanfolyamot, bűnügyi tanfolyamot (számszerű adatok nem állnak rendelkezésre). 1946-ban és 1947-ben gépírási, majd gyorsírási tanfolyam is volt a Hatóságon. 1948-ban indult meg a tervszerű kiképzési munka a Hatóságon, ennek során öt nyomozói tanfolyam indult, három hétig tartott 150 fő részvételével. Az 1949-es év során a tiszti tanosztályon két évfolyam indult (6 illetve 8 hónapos) összesen 196 fő részvételével. 4 nyomozó tanfolyam, (6 hetes ill. 2 hónapos) összesen 197 fő részvételével. 2 híradós tanosztály (7 és fél hónapos) 78 fő részvételével. 3 Határrendészeti tanfolyam (2 és 3 hónapos) 100 fő részvételével. Két határrendészeti őrparancsnoki tanfolyam 180 fő részvételével. Karhatalmi tisztes képző tanfolyam 300 fő részvételével. Karhatalmi tiszthelyettes képző tanfolyam 100 fő részvételével. 1950. év folyamán három D-tiszti¹⁹ tanfolyam 319 fő részvételével. Négy motorostanfolyam (3 hetes) 46 fő részvételével. Fényképésztanfolyam 23 fő részvételével. Operatív nyomozói tanfolyam (2 hónapos) 97 fő részvételével. Távgépírói tanfolyam 41 fő részvételével.”²⁰

A „gyorstalpaló” tanfolyamok mellett rövidesen a magasabb szintű tisztképzés igénye is megfogalmazódott. Péter Gábor indítványára korábban – önálló szakirányú továbbképzési lehetőség híján – az államvédelmi osztályról is a Rendőrakadémia egyéves tiszti iskolájára kerültek a politikai nyomozó osztály állományának hallgatói: „A 150 főre tervezett rendőrakadémikus létszámon belül állapíttassék meg bizonyos kontingens a magyar államrendőrség államvédelmi osztályáról vezénylendő rendőrakadémikusok számára [...] A kontingens számát 15–20 főben kérem megállapítani.”²¹ Az első államvédelmi szakirányú tiszti tanosztály tervezetének kidolgozására 1948 júliusában került sor. Az osztály felállításának szükségességét a következőkkel indokolták: „Ahhoz, hogy az Államvédelmi Osztály a kiéleződött osztályharc időszakában feladatát be tudja tölteni, szükséges egyrészt az Államvédelmi Osztályon szolgálatot teljesítő elvtársak politikai és szakmai képzése, másfelől az osztály megerősítése új káderekkel. Ezt a feladatot speciális Államvédelmi Tanosztály felállításával tudjuk megoldani. A Tanosztály célja párthű, osztályhű, öntudatos, államvédelmi elméleti és gyakorlati szaktudásra kiképzett elvtársak nevelése.”²² A Dzerzsinszkij Tanosztály tényleges beindítására azonban csak 1949-ben került sor. Noha időtartamát eredetileg hat hónapra tervezték, mellette azonban még ugyanabban az évben egy nyolc hónapos tanfolyam is indult. A két tiszti tanfolyamon összesen 196 fő vett részt.²³

A tantervből kitűnik, hogy az operatív munkához szükséges alapfogalmak és módszerek elsajátítása mellett a tananyaghoz az általános rendőri ismeretek, a politikai képzés, valamint az általános műveltség bővítése is hozzátartozott. Az oktatás gerincét a világnézeti nevelés adta, amelynek keretében 61 nappali és 24 esti előadás megtartását tervezték. Az esti előadások során a marxizmus klasszikusaival, a fontosabb európai országokkal és közigazgatási ismeretekkel vértették fel a hallgatókat, valamint az esetleg felmerülő aktuális kérdések megtárgyalásának is teret adtak. A történelem oktatása a világnézeti tantárgycsoportban kapott helyet. A tananyag történelemszemléletét jól jellemzi, hogy az egyetemes történelem oktatása a francia forradalommal kezdődött és tematikája a nemzetközi munkásmozgalmat, a forradalmak történetét, valamint a fasiszmus elleni harcot helyezte előtérbe. Noha a fő hangsúly a magyar történelem oktatásában is a 20. század első felének történetére, a forradalmakra, háborúkra, valamint a Horthy-korszakra esett, mindazonáltal a honfoglalástól a második világháborúig terjedően mégis bizonyos áttekintést próbáltak nyújtani a nemzet történelméről. A történeti részt itt is a magyar munkásmozgalmak történetére vonatkozó ismeretek egészítették ki. A világnézeti tantárgycsoporthoz kapcsolódó gyakorlati munka során az MDP programjához kapcsolódó társadalomismereti kérdéseket – külön kiemelve abból az ifjúsági és a nőkérdést – a káder- és propagandamunka szempontjából dolgozták fel. Sokat elárul a képzés színvonaláról, hogy az általános műveltséget bővítő tantárgyak, így az irodalomtörténet, a magyar nyelvtan, a földrajz és a számtan csupán heti egy-egy órát kapott a tanrendben. Másfelől a nappali és esti előadásokon túl a

színház- és mozilátogatások is hozzátartoztak az oktatási programhoz, sőt az oktatási intézmény tervében egy könyvtár felállítása is szerepelt.

Az általános állambiztonsági ismereteken, a politikai nyomozó munka eszközeinek és módszereinek ismertetésén túl az államvédelmi szakirányú tantárgycsoport témái élén a pártok és a közigazgatás ellenőrzése állt. A tervezet összeállításának idején a magyar politikai rendszert még a pluralizmus jellemezte – noha napjaik meg voltak számlálva –, elvileg még szabadon működtek a különböző pártok. Az ezzel kapcsolatos ismeretek sorában első helyen szerepeltek a pártokba való beépüléssel, az alkalmas bizalmi egyének kiválasztásával és beszerzésével kapcsolatos tudnivalók. A szakirányú oktatás második legfontosabb területe a vidéki hálózat megszervezése volt, amelynek heti két-két órát, a tanfolyam teljes ideje alatt összesen 50 órát szenteltek. A vidéken folytatott hálózatszervezést ugyanis nagyban megnehezítette, hogy falun a helybeliek jól ismerték egymást, s a szorosabb közösségi kontroll folytán gyorsan felfigyeltek a szokott viselkedési normáktól eltérően cselekvő, például nem célirányosan mozgó, vagy idegenekkel barátkozó, velük bizalmas beszélgetést folytató helyi lakosokra. A pártok állambiztonsági ellenőrzését és a vidéki hálózat kiépítésének nehézségeit az 1947. április 5-i moszkvai jelentésében Péter Gábor a következőképpen jellemezte: „Alapfeladatunknak tartjuk, hogy mindent előre megtudjunk, s tájékoztassuk erről vezetőinket. E célból meglehetősen kiterjedt informátorhálózatot hoztunk létre. Valamennyi politikai pártban vannak embereink. Sikerül beszeroznünk más pártok funkcionáriusait. A beszerzésre többnyire annak köszönhetően kerül sor, hogy kompromittáló anyagok vannak a kezünkben. Az emberek a leleplezéstől való félelmükben hajlandóak együttműködni velünk. Falun azonban az informátorhálózatunk gyengébb.”²⁴

Az egyházak ellenőrzésével kapcsolatos tantervi rész öt foglalkozást szentelt a katolikus egyháznak, míg a protestáns egyház és a többi felekezet csupán egy-egy óra erejéig kapott helyet a tanrendben. A szocialista ipar védelmén belül a bányászat, a nehézipar, valamint a szabotázzselhárítás területét helyezték előtérbe. A reggel 8 órától este 19 óráig tartó oktatás során az anyag elsajátítását és feldolgozását egymásra épülő előadásokkal, konzultációkkal és szemináriumokkal támogatták.²⁵ A tanfolyam célja az ideológiailag feltétlenül megbízható, szilárd marxista-leninista világképet valló, fegyelmezett és szakmai szempontból magas szinten képzett tisztek felkészítése volt az államvédelmi struktúra számára. A két államvédelmi tiszti tanosztály mellett az államvédelmi tisztképzéshez a többi rendvédelmi szerv tiszti iskolái is hozzájárultak; az 1949-es év folyamán a „Honvéd Tiszti iskolákra” 97, a Rendőrákadémiára 7 főt küldtek, s további 20 fő a Szovjetunióban vett részt egy egyéves tanfolyamon. Az 1950. december 9-én készült összeállítás szerint az államvédelmi szervezet „vezető káderei” immáron a Dzerzsinszkij tanosztály hallgatóinak és a Szovjetunióban végzeteknek a köréből kerültek ki. A Dzerzsinszkij tanosztály két évfolyamán végzett 196 fő közül 1950 decemberében összesen 43 fő töltött be ilyen jellegű tisztséget.²⁶

A tisztképzés felsorolt formái mellett továbbra is szerveztek különböző szakirányú alapszintű tanfolyamokat; 1949–1950-ben operatív nyomozói, híradós, határrendészeti, karhatalmi és elhárító tanfolyamokat indítottak. A képzés színvonalát egy későbbi beszámoló a következőképpen értékelte: „A múlt [értsd: korábbi] oktatásunkra a rövid lejáratú tanfolyamok szervezése volt a jellemző, amit szükségessé tett a Hatóság nagymérvű káderhiánya. Ez a körülmény rányomta bélyegét a szakmai oktatásra. A hallgatók zsúfolva, vázlatosan kapták meg az anyagokat, nem tudták kellően feldolgozni. (Egy hónap alatt kellett például kiképezni katonai vonalra elhárító tiszteket, vagy 2 hét alatt szabotázs-elhárító vonalra operatív munkásokat.)”²⁷

A Belügyminisztériumtól szervezetileg független Államvédelmi Hatóság 1950. január 1-jei megalakítását²⁸ az ÁVH saját, iskola rendszerű oktatásának a kiépítése követte. A több hónapos előkészítést követően Péter Gábor 1951. szeptember 13-án adta ki a parancsot az egyéves Dzerzsinszkij Tisztképző Iskola megindítására. Döntését a következő sorokkal indokolta: „Az Államvédelmi Hatóság előtt álló megnövekedett feladatok elvégzése és az államvédelmi munka eredményesebbé tétele érdekében fokozottabb mértékben szükségessé vált az Államvédelmi Hatóság beosztottai politikai és szakmai színvonalának állandó emelése, valamint általános műveltségük fejlesztése.”²⁹

Parancsnokának 1951. szeptember 30-tól Váradi József államvédelmi századost nevezték ki (akiről tudható, hogy 1948. július 3-ig rendőrnnyomozó hadnagyként a pápai rendőrkapitányságon dolgozott). Az iskola célját a „Hatóság közép-kader-állományának szakmailag és politikailag képzett államvédelmi tisztekkel” történő megerősítésében jelölte meg. A parancs azt is megszabta, hogy a 250 főre tervezett képzés keretében kik és hogyan kezdhették meg ott tanulmányaikat: „Az osztályvezetők az osztályukról a legjobban dolgozó bajtársak közül operatív munkára alkalmas, fiatal, fejlődőképes, politikai és erkölcsi magatartás szempontjából példamutatókat javasolják. Az osztályvezetők által javasoltak közül a Káderosztály válogassa ki az iskola hallgatóit.”³⁰ Az első tanévről írott jelentés szerint „1951-ben az Államvédelmi Hatóságon belül két vonalon folyt az államvédelmi oktatás: iskolai vonalon és a továbbképzés³¹ vonalán. A Tanulmányi Osztály évi tervében 1000 kader kiképzése szerepelt.”³² A belügyminisztériumi és az államvédelmi szervezet 1953-as összevonása és az 1956-os forradalom ellenére a Dzerzsinszkij Tisztképző Iskola a politikai rendőrség tisztjeinek és tiszthelyetteseinek képzését az évtized végéig önálló intézményként szolgálta.³³ Csupán 1959-ben került sor az általános rendőrségi és a politikai rendőrségi tisztképzés integrálására. Ezt követően a BM Rendőrtiszti Akadémia Politikai Nyomozó Tanszéke vette át az állambiztonsági ismeretek oktatását.

A közreadott irat az első államvédelmi tiszti tanfolyam 1948-ban kidolgozott tantervét tartalmazza, amelynek tényleges megindítására csak a tervezet összeállítását követő évben, 1949-ben került sor. Az ebben az évben két ízben tartott – egy hat és egy nyolc hónapos formában megrendezett – tanfolyamot összesen 196 fő végezte el. A tanfolyam elvégzését követő évben közülük 43 személy már vezető beosztást töltött be a testületnél. A dokumentum egy szervezeti iratok, jelentések és kimutatások tartalmazó dossziében található, amelynek irat szintű rendezése még nem történt meg. Amint az irat címéből is látható, tervezetről van szó. A húsz oldal terjedelmű, géppel írott tiszttárat nem hitelesítették, sem szignó, sem pecsét nem található rajta. A véglegesnek szánt szöveg kialakítása során két törlést hajtottak végre, amelyek a tanfolyam idegen nyelvű oktatását érintik. Valószínűleg megfelelő előadó hiányában kerülhetett sor az eredetileg a tervezett orosz és angol nyelvoktatás kihúzására.

Dokumentum:

Tervezet Államvédelmi Tanosztály felállítására, Budapest, 1948. július 16.

Ahhoz, hogy az Államvédelmi Osztály a kiéleződött osztályharc időszakában feladatát be tudja tölteni, szükséges egyrészt az Államvédelmi Osztályon szolgálatot teljesítő elvtársak politikai és szakmai képzése, másrészt az osztály megerősítése új, képzett káderekkel. Ezt a feladatot speciális Államvédelmi Tanosztály felállításával tudjuk megoldani. A Tanosztály célja párthű, osztályhű, öntudatos, államvédelmi elméleti és gyakorlati szaktudásra kiképzett elvtársak nevelése. A politikai képzést a marxizmus-leninizmus oktatásával, valamint pártszerű magatartásra való neveléssel kívánjuk elérni. Az államvédelmi szakismeretek elméleti és gyakorlati oktatása teszi lehetővé a biztos politikai alapon álló elvtársaknak az államvédelmi munka helyes elvégzését. Tekintve, hogy az általános rendőri szakismeretek elsajátítása munkavégzés mellett nehezen halad, így a tanfolyam anyagába az általános rendőri ismeretek is tartoznak. A tanfolyam keretében gondot fordítunk az általános műveltség bővítésére is. Az Államvédelmi Tanosztály tanfolyamának időtartama hat hónap lenne. Ennyire feltétlenül szükség van úgy a politikai, az általános kérdések, valamint az államvédelmi szakirányú kérdések elméleti és gyakorlati elsajátításához. A tanfolyam hallgatósága részben az Államvédelmi Osztály állományából, részben más rendőri szervek tagjaiból, valamint megbízható munkásokból tevődne össze. A kiválogatás és tanfolyamra küldés a legnagyobb körültekintéssel történne. A tanosztály előkészítési munkálataiból eddig a tananyagbeosztás, az oktatás tervezete és egyes anyagok előadójának kiválasztása történt meg. Az államvédelmi szakirányú oktatás anyagát az osztályvezetők a legnagyobb lelkesedéssel vállalták el, előadói ők maguk lesznek, vagy általuk kijelölt beosztottuk lesz. A világnézeti oktatást, az általános műveltség bővítésére irányuló

tananyagok oktatását és az általános rendőri szakoktatást részben belső, részben külső előadók útján kívánják megoldani.

A tanosztály részére megfelelő épület szükséges (lehetőleg Budapest peremén, pl. Budakeszi, Pesthidegkút stb.) előadóteremmel, hálóhelyiségekkel, étkezőhelyiséggel, valamint könyvtár és a tanosztálytörzs részére hivatali helyiségekkel. Mindezek kellőképp bebútorozva és felszerelve. Egy tanfolyam hallgatóságának létszáma kb. 100–200 fő lenne, az épület méretezése ennek megfelelő nagyságú legyen. A tanosztály törzse: 3 tagú tanosztály vezetőség + gondnok, könyvtáros, 2 gépirónő. A tanosztály vezetősége kézben tartja a tanfolyam hallgatóinak nevelését, gondoskodik az előadókról, a tanfolyam menetének zavartalanságáról.

Gondnok: a tanfolyam gazdasági ügyeit vezeti, az épület karbantartását, étkezde irányítását, anyagbeszerzést és a tanfolyam során felmerülő egyéb hasonló feladatokat látja el, illetve vezeti. Könyvtáros: feladata az oktatáshoz szükséges könyvek folyamatos beszerzése, azok kezelése. Beosztottak: két altiszt a tanosztályvezetőség és a gondnok részére.

Az étkeзде alkalmazottai két szakban dolgoznak, egymást váltva, egy-egy szakács 3–3 segítővel, kik egyben a felszolgálat is végzik. (Napi ötszöri étkezést kell biztosítanunk ahhoz, hogy a tanfolyam hallgatói az erős iramú tanulást kellő fizikummal bírják.) Az épület rendben tartására és takarítására négy személy elegendő. Egy személy szükséges a villany, vízvezeték stb. állandó karbantartására, ki egyben az alkalmi szerelési munkákat is ellátja. Anyag, élelmiszer és egyébek szállítására egy teherautó szükséges gépkocsivezetővel. Előadók stb. személyszállításra egy személygépkocsi és egy jeep szükséges, egy-egy gépkocsivezetővel. Az őrséget az Államvédelmi Osztály őrszemélyzeti parancsnoksága biztosítja. A tanfolyam hallgatói a tanfolyam ideje alatt rendfokozatjelzés nélkül egyenruhában járnának. Fehérnemű-mosatásukról a tanosztály gondoskodna.

Időbeosztás:

Ébresztő 6 órakor

Torna 6.10 h

Reggeli 7 h

Foglalkozás kezdete 8 h

Ebédidő 13 h–15 h-ig

Délutáni foglalkozás 15 h–19 h-ig

Vacsoraidő 19 h–20 h-ig

Szabadfoglalkozás 20 h–22 h-ig

A tanfolyamvezetőség engedélye nélkül a hallgatók még a szabadfoglalkozási időben sem hagyhatják el a tanosztály területét.

Világnézeti oktatás:

Hetenként egyszer az ebédszünetben 14h–15h-ig énektanulás. Hetenként egy este 8 órai kezdettel pártnap. Hetenként egy este világnézeti anyagból oly előadás, melyhez a hallgatóságnak külön anyagot tanulnia nem kell. A világnézeti oktatás heti 21 órát vesz igénybe a foglalkozási időben. A tanfolyam 61 világnézeti előadást kap foglalkozási időben a 6 hónap alatt, ezenkívül 24 esti előadást.

Az előadásokat osztályon belüli és meghívott elvtársak tartják. A világnézeti oktatás célja osztályhű, párthű elvtársakká nevelés. Az oktatás és nevelés párhuzamosan halad. A nappali előadások az ideológiai képzést adják, az estik főleg pártszerű magatartásra, fegyelemre nevelők, ezenkívül oly előadások, melyek az általános ismereteket bővítik.

Világnézeti oktatás módszerei:

Egy anyag feldolgozása két napot vesz igénybe. A tanfolyam foglalkozási időben heti három előadást kap. Egyik nap előadás + konzultáció, időtartama 3 óra. Másik napon 2 óra egyéni tanulás, mikor is az előadáshoz olvassák el a kötelező olvasmányt. Ezután két

óra szeminárium az anyag feldolgozására. Az előadást az egész tanfolyam együtt hallgatja. Szemináriumcsoport 20–25 tag.

Tananyagtervezet:

Az előadások nem felsorolási sorrendben tartatnak, az áttekinthetőség miatt vannak csoportosítva.

Magyar történelem:

1. Honfoglalástól 1800-ig.
2. Reformkorszak. 1848-as szabadságharc.
3. 1867-es kiegyezés. Magyarország a dualizmus korában. I. világháború.
4. 1918-as októberi forradalom.
5. Magyar tanácsköztársaság.
6. Ellenforradalom. Bethleni konszolidáció.
7. Gazdasági válság, német orientáció, Gömbös korszak.
8. II. világháború és Magyarország.

Politikai gazdaságtan:

1. (Bevezetés) Társadalmi formák fejlődése.
2. Áru és pénz.
3. Értéktöbblet. Tőkés kizsákmányolás.
4. Tőkefelhalmozás és válság.
5. Profit és profitráta.
6. Tőkés kizsákmányolás a mezőgazdaságban.
7. Imperializmus.
8. Szocialista tervgazdálkodás.
9. 3 éves terv, magyar tervgazdálkodás.
10. Nemzetgazdaságunk szerkezetei változásai.

Világtörténelem:

1. A francia forradalom.
2. 1848-as forradalmak.
3. Az I. Internacionálé korszaka. Párizsi kommun.
4. II. Internacionálé korszaka. I. világháború.
5. Az imperializmus a két világháború között, német imperializmus és fasiszmus.
6. III. Internacionálé.
7. Szovjetunió békepolitikája.

Politikai tanfolyam:

1. Államelmélet, állam és demokrácia.
2. Népi demokrácia.
3. Stratégia, taktika.
4. Forradalom és proletárdiktatúra.
5. Parasztkérdés elmélete.
6. Pártunk parasztpolitikája.
7. Nemzeti kérdés.
8. Elmélet a munkásmozgalomban.
9. A párt.
10. Egyház és demokrácia.

Magyar munkásmozgalom története:

1. Magyar munkásmozgalom története 1914-ig.
2. Magyar munkásmozgalom története 1919–1941-ig.
3. Magyar munkásmozgalom története 1941-től a felszabadulásig. Ellenállási mozgalom.
4. Magyar munkásmozgalom története a felszabadulástól napjainkig.

Szovjetunió kommunista (bolsevik) pártja története:

- 1–6. előadásban.
7. Szovjetunió.

Világpolitikai tanfolyam:

1. Burzsoá diplomácia.
2. Demokratikus külpolitika.
3. Világpolitika, világ gazdaság.
4. Nemzetközi munkásmozgalom jelenlegi állása és kérdései.
5. Kominform.

Filozófiai tanfolyam:

1. Szocialista világnézet. Idealizmus–materializmus.
2. Dialektikus materializmus.
3. Történelmi materializmus.

Gyakorlati ismeretek:

1. Szakszervezeti kérdés.
2. Ifjúsági kérdés.
3. Nőkérdés.
4. Kádermunka.
5. Tömegszervezetek.
6. Propagandamunka, kultúrmunka.
7. MDP programja [sic!]. Szervezeti szabályzata.

Összesítés:

1. Magyar történelem 8 előadás
 2. Politikai gazdaságtan 10 [előadás]
 3. Világtörténelem 7 [előadás]
 4. Politikai tanfolyam 10 [előadás]
 5. Magyar munkásmozgalom tört. 4 [előadás]
 6. Szovjetunió 7 [előadás]
 7. Világpolitikai tanfolyam 5 [előadás]
 8. Filozófiai tanfolyam 3 [előadás]
 9. Gyakorlati ismeretek 7 [előadás]
- Összesen 61 előadás

Estielőadás-témákra javaslat:

1. Marx és Engels.
2. Lenin és Sztálin.
3. Mártírjaink.
4. Rákosi Mátyás.
5. Szocialista erkölcs.
6. Fasiszta fajelmélet.
7. Államháztartás és pénzügyek.
8. Közigazgatás, közsépolitika.
9. Természettudomány.
10. Természettudomány.
11. Társadalom és kultúra.
12. Szocialista irodalom. Szocialista realizmus.
13. Anglia belső helyzete és az angol imperializmus.
14. Franciaország.
15. Olaszország.
16. Jugoszlávia.
17. Csehszlovákia.
18. Románia.
19. Bulgária.
20. Lengyelország.

21. USA belső helyzete és az amerikai imperializmus.
3 előadás fenntartva esetleges aktuális kérdéseknek.

Államvédelmi szakirányú, elméleti oktatás tananyagai:

Általános kérdések (pl. hírszerzés, felderítés, elhárítás, hálózatépítés, hálózattartás, stb.) heti 1 óra

Párt- és minisztériumi vonal heti 1 óra

Tömeghálózat, vidéki kérdés heti 1 óra

Kémelhárítás heti 1 óra

Egyházi vonal heti 1 óra

Üzemi kérdés heti 1 óra

Helyszínbiztosítás, figyelés, környezettanulmány elmélete
a hat hónap alatt összesen 14 óra

Személybiztosítás elmélete a hat hónap alatt összesen 3 óra

Párt- és minisztériumi vonal:

Előadó: Horváth Sándor³⁴ r. alezredes

Bizalmi hálózat kiépítése politikai pártokban:

- a. Bizalmi egyén kiválasztása.
- b. Bizalmi egyén beszerzése.
- c. Bizalmi egyén tartása.
- d. Viszonyunk a B-egyéhez.³⁵

Hírszerzés a pártokban:

- a. Mire van szükségünk a pártok legális politikai életéből államvédelmi szempontból.
- b. A pártokon belüli csoportok felderítése, csoportok vagy személyek viszonya más pártokhoz, illetve pártonkívüliekhez.
- c. Volt párttagok közötti hírszerzés, felderítés.

Pártok szerepe a Függetlenségi Frontban:

- a. 1945-től az összeesküvésig.
- b. Az összeesküvés után.
- c. A függetlenségi fronton és a koalíción kívüli pártok szerepe a magyar demokráciában.
- d. Az Új Függetlenségi Front szerepe a magyar demokráciában.

Elhárítás a pártokon belül:

- a. Elhárítás a pártokon belül a külső befolyásolás veszélyétől.
- b. Elhárítás az ellenség által beépített ügynököktől.

Hírszerzés a minisztériumok- és közhivatalokból:

Elhárítás a minisztériumok- és közhivatalokban:

Elhárítás feladata az egész ország területén a demokráciaellenes elemek között:

- a. Politikai szervezkedés.
- b. Terrorcsoportok.
- c. Szabotázs csoportok.

Külföldi ügynökök szerepe a demokráciaellenes politikai, gazdasági vagy szabotázs cselekményekben.

Tömeghálózat, vidéki kérdés:

Előadó: Sándor Imre³⁶ r. szds.

Három fő téma

1. Tömeghálózat.
2. Parasztkérdés.
3. Anyagrendszerezés – Jelentéskészítés.

1. Tömeghálózat:
 - a. A tömeghálózat és a minőségi operatív hálózat közötti különbség.
 - b. Terület felkutatása.
 - c. Terület nyilvántartása.
 - d. Tömeghálózat építése.
 - e. Hálózat nyilvántartása.
 - f. Tömeghálózat tartása.
 - g. Rezidenshálózat.
 - h. Nyilvántartás a tömeghálózati munkában.
 - I. Tárgyi nyilvántartás.
 - II. Személyi nyilvántartás.
 - i. Tömeghálózat szakosított részei.
 - j. Általános hálózat.
 - k. Egyéb szervek bevonása a tömeghálózati munkába.
 - l. Hangulatkutatás.
2. Parasztkérdés:
 - a. Agrárkérdés fejlődése Magyarországon.
 - b. Agrárkérdés a felszabadulás előtt.
 - c. Földosztás hatása a vidék politikai struktúrájára.
 - d. A falu osztályharca.
 - e. A kulákkérdés elméleti vonatkozásai.
 - f. A kulákkérdés gyakorlati vonatkozásai.
 - g. Államvédelmi munka a falvakban és a tanyabokros települések világában.
3. Anyagrendszerezés – Jelentéskészítés.
 - a. Anyagrendszerezés.
 - b. Operatív nyilvántartás.
 - c. Jelentések összeállítása.
 - d. Anyag konkretizálása.
 - e. Összefoglaló jelentések.
4. Összefoglalás:
 - a. Ismétlés.
 - b. Kérdések.
 - c. Alkalmazó megbeszélések.

Tartama: kb. 50 óra.

Kémelhárítás:

Előadó: Dékán István³⁷ r. alezredes

- 1–4. Hírszerzésről általában (története, fejlődése, ágazatai, módszerei).
5. Megbeszélés.
- 6–9. Idegen hírszerző szervek (SIS, Deuxieme Bureau, CIC, OSS, FSS)
10. Megbeszélés.
- 11–12. VKF II.
- 13–14. Elhárítás.
15. Megbeszélés.
- 16–19. Magyar emigráció (nyugati, svájci, angliai stb.).
- 21.[sic!] Különleges konspiráció (ezen a vonalon).
- 22–25. Módszertan (lefigyelés, környezetelés,³⁸ házkutatás, buktatás, találkozás stb.)
- 26–27. Megbeszélés.
28. Követek és követségek jogi helyzete.
29. Követségek szervezete, katonai attaché [sic!].
30. Megbeszélés.
- 31–32. A magyarországi angol követség.

- 33–34. A magyarországi amerikai követség.
- 35–36. A magyarországi francia követség.
- 37–38. Megbeszélés.
- 39. Külföldön végzett hírszerzés.
- 40–43. Négy konkrét ügy ismertetése.
- 44–47. Megbeszélés.
- 48. Összefoglaló.

Egyházi vonal:

Előadó: Tihanyi János³⁹ r. százados

- 1–3. Katolikus egyház felépítése, szervezetei.
- 4–5. Katolikus egyház felszabadulás utáni tevékenysége.
- 6– 7. Egyház és tömegek.
- 8–9. Tömegbefolyásolás eszközei.
- 10. Egyház külföldi kapcsolatai. Legitimizmus.
- 11. Protestáns egyház.
- 12. Többi egyházak.
- 13–14. Egyházi hírszerzés.
- 15–17. Elhárítás.
- 18–20. Hálózat építése és tartása.

Témakörök közben megbeszélő órák.

Üzemi kérdés:

Előadó: Radványi Dezső⁴⁰ r. fhgy.

- 1. Üzemi vonal politikai jelentősége.
- 2. Megindulás alapja az üzemi munkában.
- 3. Üzemek fontossági sorrendje.
- 4. Üzemi információs hálózat építése.
- 5. Üzemi csúcsinformátor-rendszer kialakítása.
- 6. Minőségi kapcsolatok, B. hálózat megteremtése.
- 7. Üzemi kapcsolatok tartása.
- 8–9. Üzemi hírszerzés.
- 10–11. Elhárítás, operatív munka
- 12–13. Tömegmegmozdulások, minden fajtájú szabotázsok.
- 14. Üzemi nyílt-nyomozás.
- 15. Az üzemi vonal minden fajtájú adminisztrációja.
- 16–17. Üzemek gazdasági vonalai.
- 18. Üzemek kereskedelmi részei (import–export).
- 19. Nehézipar jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei, a nehézipar speciális kérdései.
- 20. Könnyűfém, finommechanika, erősáram, híradástechnika iparágainak jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei. A felsorolt iparágak speciális kérdései.
- 21–22. Bánya, bauxit, alumínium, mész, cement, üveg iparágak jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei. A felsorolt iparágak speciális kérdései. Textilipar jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei. A textilipar speciális kérdései.
- 23. Nehéz vegyi, könnyű vegyi, gumi, bőr, szőrme, ásványolaj iparágak jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei. A felsorolt iparágak speciális kérdései.
- 24. Nyomda, papír, faipar iparágak jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei. A felsorolt iparágak speciális kérdései.
- 25. Cukoripar, sör, maláta, édesipar, szesz, baromfi, konzerv, malom, tejiparágak, valamint az egészségügyi vonal (kórházak, intézmények) jelenlegi helyzete, fejlődési lehetőségei. A felsorolt iparágak speciális kérdései.
- 26–27. Az üzemi híryanagy (jelentések) politikai, szakmai és rendőri kiértékelése.
- 28–30. Az elmúlt másfél év alatt befejezett ügyekből néhány konkrét eset részletes ismertetése, és az abban folytatott munka tapasztalatainak leszűrése.

Tartama: kb. 50 óra

Helyszínbiztosítás, figyelés, környezettan elmélete:

Előadó: Princz Gyula⁴¹

Helyszínbiztosítás:

- a. Biztosítás felépítése.
- b. Viselkedés.
- c. A személy helyes szemmel tartása.

Figyelés elmélete:

- a. Az utcán való mozgás, viselkedés.
- b. Helyiségben való viselkedés.
- c. Követés technikája.

Környezettan:

- a. Mi a környezettanulmány?
- b. Mit kell tartalmaznia a környezettanulmány jelentésének?
- c. Milyen úton szerezhetők meg a szükséges adatok?
- d. Illeg. igazolványok⁴² helyes megválasztása és használata.

Tartama: kb. 14 óra

Személybiztosítás elmélete:

Előadó: Fikert Ferenc⁴³ r. alezredes

Tartama: kb. 3 óra

Az államvédelmi szakismeretek gyakorlati oktatását, helyszínbiztosítás, figyelés, környezettan gyakorlati képzését Réh Alajos⁴⁴ r. fhdgy. vezeti. Kapcsolatok tartása, találkozó stb. gyakorlati képzését Radványi Dezső r. fhdgy. vezeti. Judó [sic!] elméleti és gyakorlati oktatását Nagy Bálint r. hdgy. vezeti.

Általános rendőri szakismeretek:

Szolgálati szabályzat heti 1 óra

Nyomozástan heti 1 óra

Jogi ismeretek, közigazgatási jog heti 1 óra

Tereptan, karhatalmi elmélet heti 1 óra

Adminisztráció, gazdasági kérdések, nyilvántartás, határrendészet, idegenrendészet, útlevélügyek felváltva heti 1 óra

Sajtórendészet összesen a hat hónap alatt 6 óra

Államrendészet összesen a hat hónap alatt 15 óra

Krimináltechnika összesen a hat hónap alatt 15 óra

Daktíloskópia összesen a hat hónap alatt 15 óra

Egészségügyi ismeretek, bűnügyi lélektan heti 1 óra

Szolgálati szabályzat oktatása a Szolgálati Szabályzat R. 2. Könyv alapján történik. Nyomozástan a Nyomozástan tankönyve című könyv alapján történik. Jogi ismeretek, közigazgatási jog: BTK, Bp., 1945.: VII.tc., 1946.t.c., Közigazgatásunk felépítése, működése. Tereptan, karhatalmi elmélet. Tananyagról és előadóról később történik gondoskodás. Adminisztráció, gazdasági kérdések, nyilvántartás, határrendészet, idegenrendészet, útlevélkérdés előadásanyagairól és előadókról később történik gondoskodás.

Sajtórendészet:

Előadó: dr. Gulyás Nándor r. őrnagy

a. Sajtórendészeti feladatok. Az eljárásra hivatott hatóságok és szervek, a sajtójogra vonatkozó alaptörvények és rendeletek.

- b. Lapindítási engedélyek megszerzésének módja, az előzetes cenzúra a Miniszterelnökségen, a törvényhatóságok első tisztviselőinek feladata és joga a vidéken megjelenő sajtótermékek kinyomtatásának engedélyezésére.
- c. A sajtóval kapcsolatos bűncselekmények és ezekkel szembeni eljárás.
- d. Történeti áttekintés, a jelenlegi magyar sajtó ismertetése. Újságtípusok.
- e. A külföldi sajtóviszonyok.

Államrendészeti előadó: Schwertetzky Ferenc r. fhgy.

- 1. Az államrendészet keletkezése, múltbani szerepe, felszabadulás utáni helyzete. Az államrendészet feladata, jelentősége.
- 2. Az államrendészet jogi alapjai. Jogi szervezete, jogállása.
- 3–4. Az államrendészet hatáskörébe tartozó feladatok.
- 5. Ide vonatkozó rendeletek, törvények ismertetése.
- 6. Az egyesületeknek mint tömegszervezeteknek jelentősége népi demokráciánk fejlődésében.
- 7. A vallásos és hitbuzgalmi egyesületek jogállása és jogellenes működése.
- 8. Egyéb szakegyesületek (érdekképviselők, kényszertársulások, vadásztársaságok stb.) ismertetése.
- 9. Gyülekezési jog, egyéb államrendészeti, nyilvántartások ismertetése.
- 10–15. Összefoglaló, államrendészeti nyomozások helyes értékelése és azok összhangba hozása egyéb munkaterületekkel, gyakorlati kérdések megbeszélése.

Krimináltechnika:

Előadó: Bogdanovics László r. százados

Tartama: kb. 15 óra

Daktiloskópia:

Előadó: Kiss Ernő ri. Igazgató

Tartama: kb. 15 óra

Egészségügyi ismeretek:

Előadó: dr. Bálint István⁴⁵ ro. őrnagy

- a. A bűnügyi lélektan jelentősége, oktatásának célja.
- b. A bűncselekmény – különös tekintettel a politikai bűncselekményekre – keletkezésének oka.
- c. A nyomozó magatartása a rendőri eljárás során.
- d. A gyanúsított magatartásának lélektana.
- e. Lélektani eszközök alkalmazása a gyanúsított kihallgatása során.
- f. A tanú lélektana.
- g. A feljelentő lélektana.
- h. Gyermeklélektani ismeretek.
- i. Tömegek lélektana.
- j. A nyomozó magatartása tömegmegmozdulás esetén.
- k. Politikaibűnöző-típusok.
- l. Ép és kóros elmeműködés.
- m. Az egyes elmebetegségek ismertetése.
- n. Az alkohol hatása a személyiség fejlődésére.
- o. Morfinizmus, kokainizmus stb. jelentősége.
- p. A szenvedélyek (kártya, lóverseny stb.) jelentősége.
- r. A nemi ösztön betegségei.
- s. Elmebetegségek színlelése.
- t. A beszámíthatóság megítélése.

Általános műveltséget bővítő tananyagok:

Irodalomtörténet, magyar nyelvtan felváltva heti 1 óra

Fizika, vegytan felváltva heti 1 óra

Földrajz, számtan felváltva heti 1 óra

Orosz nyelv heti 3 óra⁴⁶

Angol nyelv heti 3 óra⁴⁷

Autóvezetés elmélete a hat hónap alatt összesen 14 óra

Autóvezetés gyakorlata személyenként a hat hónap alatt összesen 6 óra

Céllövészet, judó [sic!] a hat hónap alatt összesen 12-12 óra: 24 óra

Amennyiben filmvetítésre a tanosztály előadótermét berendezni nem tudjuk, úgy időközönként mozilátogatást rendezünk. A tanfolyam hallgatóit időnként színház- és üzemlátogatásra, kirándulásra stb. vinnénk.

A tanfolyam hallgatóinak tanulását, magatartását, fejlődését rendszeresen figyelemmel kísérjük, jellemét, képességeit megismerjük, és a tanfolyam elvégzése után, a tapasztalatok alapján, a képességeiknek legjobban megfelelő munkakörben lehet foglalkoztatni őket.

[ÁBTL 2.1 XI/4. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

- ¹ Kuznyecov, Fjodor Iszidorovics szovjet vezérezredes a katonai hírszerzés főnöke, egyben a Vörös Hadsereg Főparancsnokságának képviselője volt a magyar fegyverszüneti tárgyaláson.
- ² *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1944. december 23.–1945. november 15.* A. köt. (Szerk.: Szűcs László). Budapest, MOL, 1997. 94–95.
- ³ Péter Gábor beszámolója Rákosi Mátyásnak a politikai rendőrség munkájáról (1945. április 12. körül). In *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből. I. A politikai rendészeti osztályok 1945–1946.* (Szerk.: Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf) Budapest, ÁBTL – L'Harmattan Kiadó, 2009. 116.
- ⁴ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.690/1945. M. E. sz. rendelete a csendőrség felosztatásáról és az államrendőrség megszervezéséről. 9. §. *Magyar Közlöny*, 1945. 26. sz. 4.
- ⁵ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.700/1945. M. E. sz. rendelete a Magyar Államrendőrség felállításáról. 8. §. 2/b. *Magyar Közlöny*, 1945. 26. sz. 4.
- ⁶ Uo. 19. §. *Magyar Közlöny*, 1945. 26. sz. 5.
- ⁷ Uo. 20. §. *Magyar Közlöny*, 1945. 26. sz. 5.
- ⁸ MOL XIX-B-1-au 26. d. Feljegyzés Szendi György államvédelmi őrnagy bts. részére. Budapest, 1950. december 9. Az iratnak az ÁBTL Dokumentum Gyűjteményében található másolatát használtam.
- ⁹ Szendi György államvédelmi őrnagy államvédelmi tisztként részt vett a Bilkei–Papp-ügy (1945), a Magyar Közösség-ügy (1947), a Rajk-ügy (1949), a szociáldemokrata-ügy (1950), valamint a Gács László-ügy (1951) vizsgálatában. 1953.01.15-én államvédelmi alezredesi rangban volt, amikor az Államvédelmi Hatóság állományából elbocsátották. 1954-ben osztályvezetőként dolgozott, más adatok szerint szerszámkészítő volt a Híradástechnikai Vállalatnál.
- ¹⁰ ÁBTL Dokumentum Gyűjtemény. MOL XIX-B-1-au 26. d. Feljegyzés Szendi György államvédelmi őrnagy bts. részére. Budapest, 1950. december 9.
- ¹¹ Uo.
- ¹² A belügyminiszter 533.900/1946. B. M. sz. rendelete az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozatala érdekében az államrendőrség kebelében végrehajtandó változásokról szóló 10.060/1946. M. E. rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezések végrehajtása tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1946. 228. sz. 6.
- ¹³ Feljegyzés Szendi György...
- ¹⁴ Pünkösti Árpád: Rákosi Mátyás „nyelvezetéről”. *Társadalmi Szemle*, 1992/4. 68.
- ¹⁵ Péter Gábor jelentése Erdei Ferencnek a politikai nyomozó szaktanfolyamról. Budapest, 1945. július 11. In *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből.* i.m. 155–156.
- ¹⁶ Jegyzőkönyv a vidéki politikai rendőrség konferenciájáról (1945. október 1–3.) In *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből.* i.m. 194.
- ¹⁷ Uo.
- ¹⁸ Kozáry Andrea: Az ÁVH Dzerzsinszkij Tisztképző Iskolájának megindítása, kezdeti tevékenysége. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban.* (Szerk.: Gyarmati György). Budapest, Történeti Hivatal, 2000. 203.
- ¹⁹ A defenzív szóból származó „D”-osztály illetve „D”-tiszt megjelölést a Horthy-korszakban használták a VKF 2. Kémelhárító osztály megnevezésére, vagyis elhárító tisztekről van szó. Vö. *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár.* (Összeáll.: Gergely Attila). Budapest, BM Könyvkiadó, 1980. 36.
- ²⁰ Feljegyzés Szendi György...
- ²¹ Kozáry i.m. 204.
- ²² Lásd az itt közölt dokumentumot
- ²³ Feljegyzés Szendi György...
- ²⁴ *Moszkvának jelentjük...* (Szerk.: Izsák Lajos, Kun Miklós). Bp., Századvég, 1994. 170.
- ²⁵ Lásd az itt közölt dokumentumot
- ²⁶ Feljegyzés Szendi György... A jelentés első oldalán szereplő 196 fős adattal szemben itt 197 főről tesznek említést, amelynek oka valószínűleg a korábban közölt adatsorból való téves kiemelés.
- ²⁷ Kozáry i.m. 205.
- ²⁸ A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4.353/1949. (268) M.T. sz. rendelete Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1949. 268. sz. 2167–2168.
- ²⁹ ÁBTL 4.2 70/1951. sz. parancs az egyéves Dzerzsinszkij Tisztképző Iskola elindításáról, 1951. szeptember 13.
- ³⁰ Uo.
- ³¹ ÁBTL 4.2 20/1950. ÁVH Vezetői parancs az operatív beosztottak szakmai továbbképzését megszervező Módszertani Bizottság felállítására, 1950. október 20.
- ³² Kozáry i.m. 204.
- ³³ A Dzerzsinszkij Tisztképző Iskolának az 1957 és 1959 közötti időszakból számos nyomtatott jegyzete áll rendelkezésünkre. Lásd Jobst Ágnes: A Történeti Levéltár Könyvtára. In *Az átmenet évkönyve, 2003.* (Szerk.: Gyarmati György). Budapest, ÁBTL, 2004. 305.
- ³⁴ Horváth Sándor (1912) rendőr alezredes a BM ORFK V. Osztályának vezetője, a Rajk-ügy egyik kihallgató tisztje, 1949-ben ÁVH-alezredes. 1956 előtt rehabilitálták, perbe fogásának adatai azonban nem ismertek. A gyakori név okán kérdéses, hogy azonos-e az 1954. 10. 18-án a Bács-Kiskun Megyei Főosztály rendőri munkájának tételes ellenőrzésével megbízott rendőrtiszttel, illetve a BRFK II. Bűnügyi osztályának 1962-ben nyugállományba helyezett vezetőjével. Ezzel kapcsolatban szeretném megköszönni Fekete Edit kolléganőmnnek a tisztí életrajzok megírásához nyújtott segítségét.

³⁵ „B” mint bizalmas egyén. Az ügynökök megnevezésére használt rövidítés szintén a Horthy-kori csendőrség és politikai rendőrségének terminológiájából származik. Lásd Gergely i.m. 21.

³⁶ Sándor (Spitzer) Imre (1920) rendőrszázados 1945-ben került a Politikai Rendészeti Osztályra, ahol 1953-ig operatív beosztásban dolgozott. 1950-ben már őrnagyi rangban az ÁVH I/1. (Hálózati) Osztály vezetője. 1951 januárjától az akkor létrehozott Budapesti Osztály vezetőjévé nevezték ki. 1951. december 29-én kapta meg a Magyar Népköztársasági Érdemrend arany fokozatát. 1953. február 13-án hanyag mulasztásért megrovásban részesítették, és az állományból azonnali hatállyal elbocsátották. Azt követően az Országos Létszámbizottságban, majd az Orion Rádiógyárban fődíszpécserként tevékenykedett.

³⁷ Dékán István (1919–1975) rendőr alezredest 1945 februárjában nevezték ki nyomozónak a (debreceni) Magyar Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztályára. Később a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályához, majd az ÁVO-hoz került. Itt a II. Alosztályt (külföldi hírszerzés, kémelhárítás, magyar emigráció megfigyelése) vezette rendőr őrnagyi rangban. A BM ÁVH megalakulása után, 1948 októberétől a „B” Ügyosztály IV. Alosztályának (külföldi elhárítás) vezetője lett alezredesti rendfokozattal. 1950 januárjától az ÁVH I/3. (Kémelhárítási) Osztály vezetője. Ugyanazon év júniusában a belső tisztogatások során eltávolították a testületből. 1950–1952 között vendéglátóipari ellenőrként, illetve a Középgépipari Minisztérium személyzeti előadójaként a polgári életben dolgozott. 1953 májusában Rákosi utasítására rehabilitálták, és államvédelmi ezredessé léptették elő. Egyik irányítója lett a Péter Gábor és társai ügyében indult vizsgálatnak, de már visszavétele előtt, januártól részt vett az operatív eljárásban. Július 18-tól belügyminiszter-helyettes. 1955. december 16. és 1956 októberé között a belügyminiszter első, államvédelmi helyettese. A forradalom idején Moszkvába menekült. 1962-ben zárták ki az MSZMP-ből. Hazatérve az Európa Kiadó szerkesztőjeként, majd 1962-től haláláig a Vendéglátóipari Technikum igazgatójaként dolgozott.

³⁸ Környezetelés: a későbbi állambiztonsági terminológiában környezettanulmányozás, az állambiztonsági szervek érdeklődési körébe került személyek életkörülményeinek, politikai és általános emberi magatartásának felderítését célzó titkos nyomozati eszköz. Vö. Gergely i.m. 48.

³⁹ Tihanyi János (Tihanyi H. János/Neumann Henrik) (1922) rendőr százados 1945 februárjától a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendőrségi Osztályának nyomozója, ua. év júniusától a csoport vezetője. 1947. március 6-án főhadnagyi rangban vette át az ÁVO III. (egyházi) alosztályának vezetését. Ebben a beosztásban egy 1953-as utólagos értékelés szerint elhanyagolta a cionisták elleni elhárító munkát, de „megfelelően” dolgozott a katolikus reakció ellen. A Rajk-ügy kapcsán őrizetbe vettek közül többek kihallgató tisztje volt. 1950. február 3-án már őrnagyi rangban bízták meg a II. Főosztály főosztályvezető helyettesi teendőinek ellátásával, egyben a II/1. Osztály vezetői tisztségét is betöltötte. A 020/1950. ÁVH Vezetői parancs nyomán felállított Módszertani Bizottság tagja. 1951. november 7-én államvédelmi. alezredessé léptették elő. 1953. január 15-i hatállyal bocsátották el az ÁVH állományából.

⁴⁰ Radványi (Reinitz) Dezső (1922–1998) rendőr főhadnagy, 1945 januárjában került a rendőrséghez. Különböző vezető beosztásokban dolgozott a politikai osztályon, majd az Államvédelmi Hatóságnál. 1947-ben a területi alosztály helyettes vezetője, majd ősztől vezetője lett. 1949-ben századosi rangban Balogh Béla államvédelmi ezredes segéd tisztje. A Rajk-ügy vizsgálótisztjeinek egyike. 1950 szeptemberében vették őrizetbe a Szűcs Ernő-ügy kapcsán. 1951 februárjában igazgató és szolgálati titoksértés miatt 6 évre ítélték. 1953. szeptember 27-én közkegyelem folytán szabadlábra helyezték. Klement Gottwald Villamossági Gyárban helyezkedett el. 1954-ben a Legfelsőbb Bíróság bűncselekmény hiányában felmentette, és visszakerült a Belügyminisztérium állományába. 1957. jan. 1-jén rendőrnagy alezredessé léptették elő, és alosztályvezetőnek nevezték ki a BM ORFK II. Főosztály IV. Osztályára. Ugyanazon év májusától a BM Tanulmányi Osztály vezetője. 1958. április 1. és 1959. november 30. között a BM Testnevelési és Sportbizottság tagja.

⁴¹ Princz Gyula (1905) 1945 januárjától államvédelmi nyomozó, 1946 ősztől a lefigyelő csoport vezetője. 1947-től államvédelmi százados, 1948-tól államvédelmi őrnagy. 1949-ben a Rajk-per egyik vizsgálótisztje. 1950 márciusától az ÁVH VI/2. (börtönügyi) osztályának vezetője. 1951-ben elbocsátották. Az 1953-as Péter Gábor-ügy VII. rendű vádlottja, 8 év börtönbüntetésre ítélték. 1956. november 28-án büntetésmegszakítással szabadon bocsátották, majd november 30-án újra őrizetbe vették népellenes bűntett, hivatali sikkasztás, halált okozó súlyos testi sértés miatt.

⁴² Illeg[ális] igazolvány: fedőigazolvány a későbbi terminológiában.

⁴³ Fickert Ferenc rendőr alezredes a Vidéki Főkapitányság bizalmi alosztályának vezetője volt őrnagyi rangban. 1947. augusztus 17-én léptették elő rendőr alezredessé.

⁴⁴ Réh Alajos rendőr főhadnagy a Rajk-ügy egyik vizsgálótisztje volt. 1949. október 21-én nevezték ki őrnaggyá. 1952-ben alezredesti rangban az ÁVH III. (Operatív) Főosztályának helyettes vezetője. 1953 januárjában a Péter Gábor-ügy kapcsán őrizetbe vették. A vizsgálati fogságból 1953. szeptember 1-jén szabadult, utána a Pest megyei Begyűjtő Vállalatnál helyezték el.

⁴⁵ Dr. Bálint (Scheiner) István államvédelmi orvos ezredes (1912–1984) 1944-ig a budapesti Szabolcs utcai Kórház Idegosztályának orvosa, 1945-ben az V. kerület tisztiorvosa. 1945–1948 között a Belügyminisztérium Politikai Rendészeti Osztályának orvosa, egyúttal az Egészségügyi és szociális osztály vezetője. 1952. január 25-ig az ÁVH VII/6. osztály, azt követően a X/5. (egységes egészségügyi osztály) vezetője. Péter Gábor közeli munkatársaként tevékenyen közreműködött a Rákosi-rendszer törvénysértéseiben, orvosként fontos szerepet játszott a politikai perek előkészítésében és a vádlottak kihallgatásában. Az 1953-as Péter Gábor és társai ügy V. rendű vádlottjaként 1953. december 24-én a Budapesti Hadbíróság népellenes bűntett, hivatali hatalommal való visszaélés, vesztegetés és személyes szabadság megsértése miatt 8 évi börtönrre ítélte. 1954. január 15-én a Katonai Felsőbíróság az ítéletet jóváhagyta. 1954. július 29-én visszamenőlegesen, 1953. január 15-i hatállyal az ÁVH-állományból elbocsátották, egyidejűleg a pártból is kizárták. 1956. október 16-án büntetését felfüggesztve szabadlábra helyezték. Az 1957-es

perújítás során a Legfelsőbb Bíróság bizonyíték, illetve bűncselekmény hiányában felmentette, ugyanakkor 30 000 Ft anyagi kárpótlásra kötelezte. Párttagságát nem kapta vissza. 1957-től ideggyógyász szakorvos. 1957–1975 között az Országos Munka- és Üzemegészségügyi Intézet Munkalélektani Osztályának vezető főorvosa volt.

⁴⁶ Az orosz nyelvi oktatás utólagos bejegyzéssel lehúzva.

⁴⁷ Az angol nyelvi oktatás utólagos bejegyzéssel szintén lehúzva.